

Rocznik Sławistyczny, t. LXIX, 2020

ISSN 0080-3588

DOI: 10.24425/rslaw.2020.134707

**Przemysław Fałowski\***Uniwersytet Jagielloński  
Kraków**Między normą a uzusem. O obecności turcyzmów  
w języku Chorwatów na podstawie badań ankietowych****1. Wprowadzenie**

Wyrazy tureckiego pochodzenia stanowią we współczesnym języku chorwackim kategorię niejednorodną, zróżnicowaną ze względu na status oraz zasięg użycia. Pomimo tej różnorodności, jak i bogactwa znaczeń, leksemom tym nie poświęcano w literaturze kroatystycznej zbyt wiele uwagi, szczególnie jeśli chodzi o ich wartość stylistyczną, ale również funkcjonowanie w języku codziennym Chorwatów. Najczęściej omawiane były w kontekście tzw. *serbizmów*, co stanowi pewne ograniczenie, jednakże w świetle współczesnej chorwackiej polityki językowej wydaje się nieuniknione. Jedną z nielicznych publikacji dotyczących funkcjonowania turcyzmów we współczesnym języku chorwackim jest krótki artykuł autorstwa Dalibora Brozovicia (2000), o tyle cenny, iż zawiera próbę klasyfikacji tej warstwy zapożyczeń. D. Brozović, zwolennik terminu *turcizam* (turcyzm), rozumie pod tym pojęciem ogół wyrazów, które przeniknęły do języka chorwackiego za pośrednictwem tureckim, przede wszystkim z języków orientalnych (perskiego, arabskiego), ale również np. z języka

---

\* Przemysław Fałowski, PhD, Jagiellonian University, Institute of Slavonic Studies, Kraków, Poland.

ORCID: 0000-0003-1039-3496.

e-mail: przemyslaw.falowski@uj.edu.pl.

greckiego<sup>1</sup>. Proponuje także ogólny podział turcyzmów na trzy grupy: a) wyrazy neutralne stylistycznie, bez rodzimego odpowiednika, ewentualnie z wieloznacznym lub nacechowanym stylistycznie rodzimym ekwiwalentem, np.: *bakar*, *čarapa*, *dućan*, *všećer*; b) wyrazy opisujące orientalne/islamskie realia: *Bajram*, *baklava*, *fes*, *imam*; c) wyrazy nieużywane regularnie, nacechowane, mające swoje neutralne stylistycznie, rodzime ekwiwalenty: *barjak* (rodzimy odpowiednik: *zastava*), *sevдах* (*ljubav*).

To właśnie leksemy należące do tej ostatniej grupy (choć dwa wymienione przez D. Brozovicia wyrazy nie są tego najlepszym przykładem) najczęściej określane były mianem serbizmów (chorw. *srbizam*) i ze względu na istnienie rodzimych odpowiedników rugowane z języka chorwackiego<sup>2</sup>. Działania te – szczególnie intensywne w latach 90. XX wieku – prowadzone były w nieskoordynowany i niejednorodny sposób przez chorwackich lingwistów o purystycznej orientacji (Czerwiński 2005: 256). Ten rodzaj polityki językowej w skali *mikro* – realizowany przede wszystkim poprzez wydawanie licznych słowników różnic chorwacko-serbskich oraz poradników językowych – w opinii Henryka Jaroszewicza doprowadził do napiętnowania licznych turcyzmów i błędnego uznania ich za elementy serbskie (Jaroszewicz 2004: 28). Podobnie cały problem przedstawia Robert D. Greenberg, analizując jeden z najbardziej wpływowych chorwackich poradników językowych *Hrvatski jezični savjetnik* (HJS) z 1999 roku. Amerykański lingwista zauważa, że autorzy opracowania są nietolerancyjni w stosunku do zapożyczeń dotyczących tych sąsiednich języków/narodów, które Chorwaci uważają za odległe kulturowo, w tym wielu turcyzmów; co istotne, chodzi zazwyczaj o formy akceptowane przez Serbów (Greenberg 2005: 132).

Purystyczna polityka językowa prowadzona była w sposób rozproszony, dotyczyła więc w różnym stopniu określonych wyrazów tureckiego pochodzenia, co więcej, pomimo prowadzonych do dzisiaj prób (m. in. w postaci popularnych audycji radiowych), nie mogła objąć swym zasięgiem wszystkich stylów i wariantów języka chorwackiego. Szczególną pozycję zajmuje tutaj „pierwszy język człowieka” (Bartmiński 2001: 115), czyli naturalny styl potoczny, używany w codziennej komunikacji, który w najmniejszym stopniu poddaje się z góry narzuconym normom, i to właśnie obecność turcyzmów w tej odmianie języka chorwackiego, ich funkcja i stosunek do synonimów, będzie w głównej mierze przedmiotem niniejszego artykułu.

---

<sup>1</sup> W związku z powyższym chorwacki lingwista odrzuca proponowany przez Iva Pranjkovicia termin *orijentalizam* (orientalizm).

<sup>2</sup> Jak wykazała analiza różnego rodzaju poradników językowych, dotyczyło to także w pewnej mierze turcyzmów należących do pierwszej grupy klasyfikacji D. Brozovicia.

## 2. Cel i metodologia

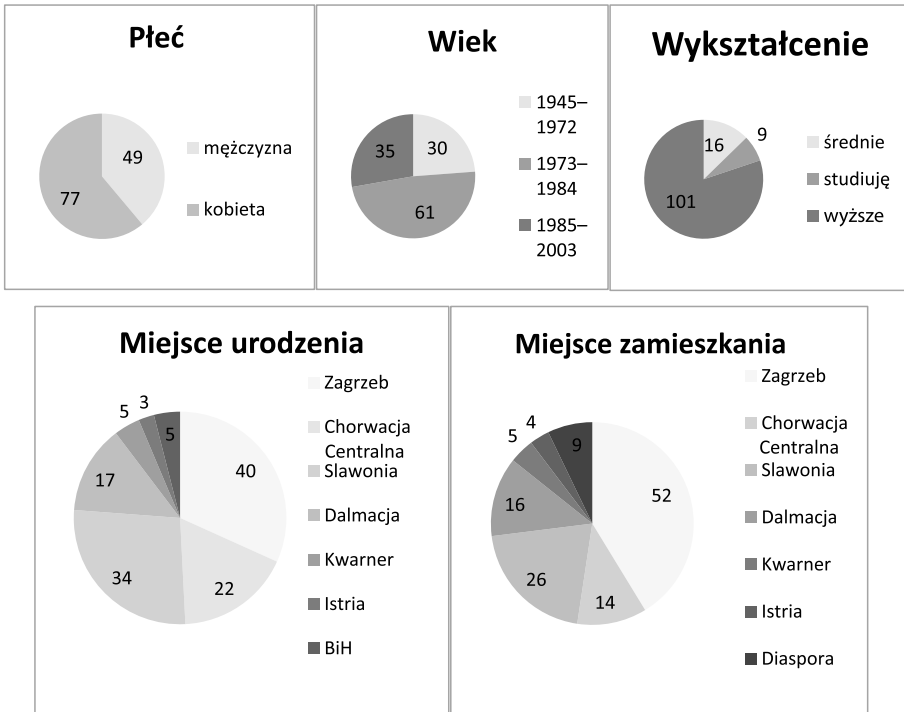
W celu uzyskania informacji na temat funkcjonowania turcyzmów we współczesnym języku chorwackim, spośród wielu narzędzi badawczych, zdecydowano się na kwestionariusz ankiety. Jest to metoda obarczona dużym ryzykiem subiektywizmu, jednak w świetle skąpych danych, jakich dostarczają chorwackie korpusy językowe, najlepiej nadaje się do ukazania codziennych zwyczajów językowych Chorwatów. Wykorzystany w badaniach kwestionariusz jest w dużej mierze inspirowany schematem, który zastosował Dario Lečić, analizując obecność elementów serbskich w języku młodych Chorwatów (Lečić 2014).

Badania ankietowe zostały przeprowadzone od 2 grudnia 2019 do 5 lutego 2020 roku przy wykorzystaniu elektronicznego formularza Microsoft Forms dostępnego w pakiecie Office 365 zatytułowanego *Turcizmi u hrvatskom jeziku*. Ankieta została udostępniona chorwackim respondentom za pośrednictwem portalu Facebook oraz popularnego forum internetowego *forum.hr*. Formularz wypełniło w sumie 130 osób, ale ostatecznie wzięto pod uwagę odpowiedzi 126 osób. Wstępne założenia, aby ankietowani byli przedstawicielami różnych grup społeczeństwa, zostały zrealizowane częściowo: nie udało się uzyskać zbyt wielu wypowiedzi osób dorosłych ze średnim wykształceniem, a niektóre regiony Chorwacji są rzadziej reprezentowane<sup>3</sup>. Poniżej przedstawiono ujednolicone dane o ankietowanych, przy czym miejsce urodzenia i pobytu zredukowano do regionów (w formularzu były to tzw. *županije*), a także ustalono trzy podstawowe przedziały wiekowe respondentów: a) 1945–1972, b) 1973–1984, c) 1985–2003, biorąc pod uwagę wiek w momencie rozpadu Jugosławii i wspólnego języka.

Jako źródło problematycznych turcyzmów posłużyły słowniki współczesnego języka chorwackiego (RŠo, RAn, VRH), a także poradniki językowe z lat 90. (BRO, KRM, ŠIM, HJS) i początku XXI wieku (PRO, MAT, HMC, OPA), w których wspomniane wyrazy bywają nacechowane, więc obok nich pojawiają się „lepsze” warianty synonimiczne. Tureckie pochodzenie tych form zostało potwierdzone poprzez ekskercję źródeł etymologicznych (HJP, RSk) oraz słownika historycznego (JAZU). Słownik JAZU pozwolił też ustalić, iż większość analizowanych turcyzmów pojawiła się w chorwackim piśmiennictwie jeszcze przed zwycięstwem stronnictwa vukowców i powstaniem wspólnego języka serbsko-chorwackiego, więc ich bezpośrednim źródłem nie był język/wariant serbski. Następnie zbadano dystrybucję tych form w dzisiejszym języku chorwackim na podstawie trzech korpusów internetowych<sup>4</sup>, odrzucając te, których

<sup>3</sup> W związku z powyższym kryterium wykształcenia nie zostanie uwzględnione w analizie, a w przypadku regionów wzięte pod uwagę zostaną tylko te najliczniej reprezentowane.

<sup>4</sup> *Hrvatski jezični korpus* (HJK) składa się z dwóch podkorpusów: „literackiego” (*knjižni*) – zawierającego oprócz chorwackich dzieł literackich także teksty naukowe, popularnonaukowe oraz poradniki (na potrzeby artykułu uwzględniono jedynie literaturę piękną) oraz publicystycznego



frekwencja była zbyt niska. Od początku dużych trudności nastrożczała wieloznaczność turcyzmów, nieraz głęboko zakorzenionych w chorwackim języku i świadomości, które na przestrzeni wieków wytworzyły nowe znaczenia i weszły w różne relacje semantyczne z formami rodzimymi. Ostatecznie wyselekcjonowano dwadzieścia turcyzmów wraz z ich odpowiednikami, z czego na potrzeby niniejszej publikacji wybrano dziesięć reprezentatywnych dubletów/trypletów (turczyzmy zostały wytłuszczone): *ćošak* – *kut* – *ugao*, *dućan* – *prodavaonica* – *trgovina*, *dugme* – *puce* – *gumb*, *don* – *potplat* – *poplat*, *kajsija* – *marelica*, *kesa* – *vrećica*, *komšija* – *susjed*, *marama* – *rubac*, *maramica* – *rupčić*, *šamar* – *pljuska* – *zaušnica*.

Ankieta składała się zasadniczo z dwóch segmentów. W części podstawowej zadaniem respondentów było wskazanie, jak często posługują się wymienionymi

(*tiskovine*), składającego się przede wszystkim z wersji elektronicznej gazety *Vjesnik* (2000–2007). Z różnorodnej, lecz awaryjnej, platformy *Hrvatski nacionalni korpus* (HNK) wyodrębniono subkorpus obejmujący dziennik ustaw *Narodne novine* (1990–2013) oraz subkorpus publicystyczny składający się z kilku tytułów chorwackiej prasy: *Nacional* (1997–2000), *Večernji list* (1999); *Croatia Weekly* (1998–2000), *Dubrovački vjesnik* (2005); *Fokus* (2003–2005), *Glas Slavonije* (2002–2005), *Hrvatska revija* (2001–2005). Ostatnim źródłem było jądro (*core*) chorwacko-czeskiego korpusu porównawczego *InterCorpv12* (IC) zawierające głównie przekłady literatury światowej i chorwacką klasykę literacką z XX wieku.

wyżej formami synonimicznymi w pięciostopniowej skali: 1 – nigdy, 2 – rzadko, 3 – czasem, 4 – często, 5 – zawsze. Po każdym dublecie (tryplecie) ankietowani mogli pozostawić dodatkowy komentarz, w jakich sytuacjach/kontekstach posługują się danymi formami. W drugiej części ankiety należało się ustosunkować, znów w skali pięciostopniowej<sup>5</sup>, do trzech twierdzeń dotyczących zjawiska puryzmu w języku chorwackim: *Dbam o czystość języka chorwackiego; Zapożyczenia zanieczyszczają język chorwacki; Turcyzmy powinny zostać usunięte z języka chorwackiego*; na koniec można było się odnieść do tematu całej ankiety. Wprowadzenie do ankiety wymienionych powyżej sądów miało na celu poszerzenie perspektywy oglądu, a zarazem próbę odpowiedzi na pytanie, czy niechęć do elementów orientalnych jest składową tożsamości zbiorowej Chorwatów (Bartmiński, Chlebda 2008: 12–15), czy cechuje raczej niewielką grupę społeczeństwa zaangażowaną w realizację purystycznej polityki językowej<sup>6</sup>.

Zanim przedstawione zostaną rezultaty ankiety, należy wspomnieć o szczególnie istotnym, uwarunkowanym historycznie, zjawisku chorwackiego regionalizmu kulturowego i językowego. W zależności od konkretnego terenu występują określone bodźce zewnętrzne: interesujące nas wpływy tureckie dotyczyły w głównej mierze Dalmacji, Liki i Slawonii, a zarazem obszarów oddziaływania gwar sztokawskich (Škaljić 1966: 12). Ważny jest także wiek respondentów: ile mieli lat, kiedy jeszcze funkcjonował język serbsko-chorwacki, a ile w trakcie intensywnych działań purystycznych na początku lat 90. XX wieku. Analizowane przykłady oraz twierdzenia będą przedstawiane po kolei z uwzględnieniem powyższych czynników<sup>7</sup>, aby prześledzić, jak realny uzus językowy reprezentowany przez użytkowników języka chorwackiego koresponduje z ogólnymi zaleceniami wysuwanymi przez autorów słowników i poradników.

---

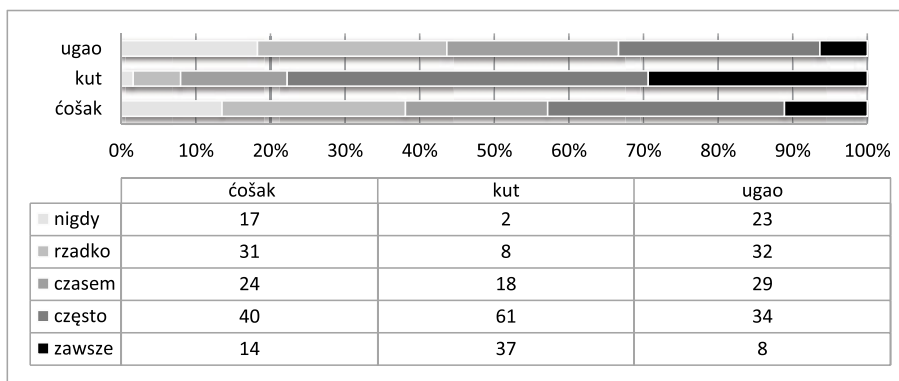
<sup>5</sup> 1 – zdecydowanie się nie zgadzam, 2 – raczej się nie zgadzam, 3 – nie mam zdania, 4 – raczej się zgadzam, 5 – całkowicie się zgadzam.

<sup>6</sup> Warto tutaj przytoczyć myśl R.D. Greenberga o tym, że Chorwaci (chorwaccy językoznawcy) odrzucają orientalne/islamskie elementy swojego języka, aby podkreślić jego miejsce w kontekście środkowoeuropejskim; mają oni zarazem nadzieję, że w ten sposób cały naród zyska silniejszą tożsamość europejską (Greenberg 2005: 132).

<sup>7</sup> Na początku każdego dubletu/trypletu zamieszczony został wykres ilustrujący ogólne wyniki ankiety. Szczegółowe dane związane z wiekiem, płcią czy miejscem urodzenia respondentów będą przytaczane jedynie w przypadkach, w których czynniki te wpływają na zróżnicowanie użycia konkretnych turcyzmów.

### 3. Rezultaty analizy

#### 3.1. *ćośak* – *kut* – *ugao*



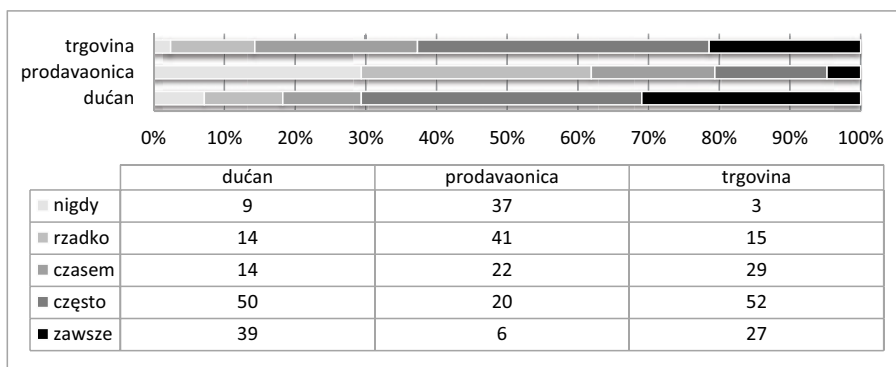
Leksem *ćośak* ‘róg, kąt’ można bez wątpienia zaliczyć do trzeciej grupy klasyfikacji D. Brozovicia. We współczesnych słownikach traktowany jest jako forma rzadsza (RŠo 153), regionalna (RAn) lub potoczna/kolokwialna (*razgovorna*) (VRH 159), ponadto w czterech z ośmiu badanych poradników językowych (BRO 75; ŠIM 29; HJS 454; PRO 106) jest określany jako forma gorsza niż rodzime odpowiedniki *kut* i *ugao*. Same relacje semantyczne pomiędzy tymi trzema leksemami są – w świetle opracowań słownikowych – dość zawile. Najnowszy słownik języka chorwackiego (VRH) informuje, że *ćośak* pokrywa całe niemal pole semantyczne pozostałych dwóch wyrazów, z wyjątkiem drugiego znaczenia leksemu *ugao* ‘przeźreń na skrzyżowaniu dwóch ulic’. Obie formy rodzime w ujęciu słownikowym różnią się od siebie dość wyraźnie: podczas gdy *ugao* to ‘zewnętrna przeźreń miejsca zbiegu dwóch powierzchni ciał lub przedmiotów’, *kut* to ich przeźreń wewnętrna, również w terminologii geometrycznej, ale także ‘obszar, terytorium’ czy ‘ukryte miejsce’ (VRH 640–641, 1601).

Turcyzm *ćośak* charakteryzuje bardzo niska frekwencja w korpusach na tle rodzimych odpowiedników: w publicystyce to zaledwie 0,6% (HJK) i 1,8% (HNK), podobnie w korpusie literackim IC – 0,4%. W tym kontekście zaskakiwać mogą rezultaty ankiety, w której pojemny semantycznie turcyzm uzyskał średnią wyników 3,02<sup>8</sup>, choć niższą niż *kut* (3,98), to jednak zbliżoną do *ugao* (2,78). Kolejnym zaskoczeniem – mając na uwadze dane słownikowe – jest brak większego zróżnicowania terytorialnego w użyciu formy *ćośak* – wyraz ten staje się więc powoli ponadregionalnym elementem języka mówionego. Wbrew

<sup>8</sup> Chodzi tutaj o średnią arytmetyczną z wszystkich odpowiedzi respondentów.

wcześniejszym przypuszczeniom turcyzm stosowany jest znacznie rzadziej przez osoby starsze, z roczników 1945–1972 (2,43), aniżeli przez najmłodsze, urodzone po 1984 roku (3,54). Istotnym uzupełnieniem są komentarze do omawianego trypletu, w których respondenci często podkreślają nacechowanie stylistyczne wyrazu *čośak*, traktując go jako formę używaną w kontaktach prywatnych i rodzinnych, ale także, choć rzadziej – jako regionalizm czy archaizm. Ankietowani zazwyczaj dostrzegają – przytoczone w słownikach – subtelne różnice semantyczne pomiędzy wariantami, choć jednocześnie przyznają się do mieszania ich znaczeń. Z komentarzy można wywnioskować, że turcyzm może zastępować oba wyrazy rodzime, ale ankietowani nie są zgodni, który wyraz konkretnie. Wbrew definicjom słownikowym (VRH, 159) wyraz *čośak* jest bardzo często wykorzystywany jako określenie rogu ulicy.

### 3.2. *dućan* – *prodavaonica* – *trgovina*

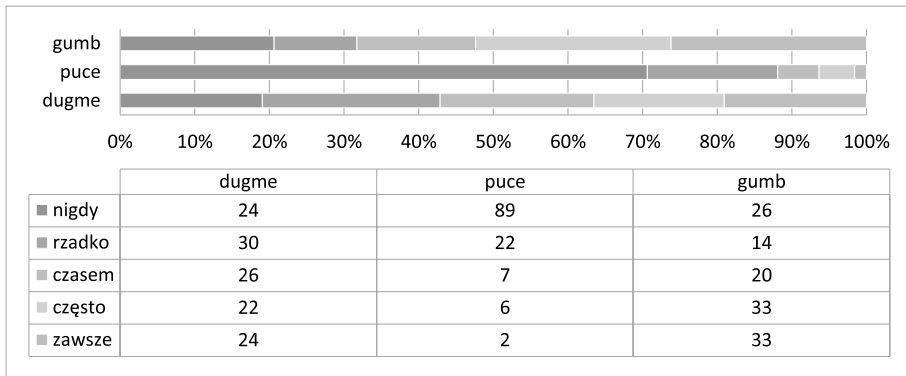


W opracowaniu D. Brozovicia turcyzm *dućan* ‘sklep’ został przypisany do grupy pierwszej, ponieważ według chorwackiego lingwisty nie ma on dokładnego rodzimego zamiennika, *trgovina* zaś jest formą wieloznaczną<sup>9</sup> (Brozović 2000). Można jednak z tym stwierdzeniem polemizować, gdyż istnieje jednoznaczny odpowiednik turcyzmu – *prodavaonica*, a i *dućan* – jak wynika z danych ankietowych i korpusowych – bywa używany w wielu kontekstach. Jeśli weźmie się jeszcze pod uwagę status badanego turcyzmu we współczesnych słownikach, w których funkcjonuje jako regionalizm (RAN) lub forma potoczna (VRH, 237), bardziej wskazane będzie umieszczenie go w trzeciej grupie powyższej klasyfikacji. Niepewną pozycję formy *dućan* w chorwackim standardzie potwierdza jej negatywne nacechowanie w trzech opracowaniach poradnikowych (ŠIM 35; HJS 503; HMC 160).

<sup>9</sup> Potwierdzają to zawarte we współczesnych słownikach dodatkowe znaczenia, m.in. ‘handel’ (VRH 237).

Jak wynika z danych korpusowych, *dućan* występuje w różnych typach tekstów znacznie rzadziej niż jego odpowiedniki, np. HJK (publicystyka): *dućan* 6% < *prodavaonica* 11% < *trgovina* 83%; HNK (styl urzędowy): 0,12% < 17% < 83%. Wyjątkiem jest współczesna literatura piękna (HJK): w chorwackich utworach powstałych po 1990 roku turcyzm zdecydowanie dominuje (62%) nad formami *trgovina* (32%) i *prodavaonica* (6%). Jak pokazują wyniki ankiety, *dućan* ma również wysoką frekwencję (3,76) w codziennym języku Chorwatów, występuje w podobnym stopniu co *trgovina* (3,67) i znacznie częściej niż *prodavaonica* (2,34). Wyraz ten cechuje zróżnicowanie regionalne, ale niezbyt typowe dla wyrazów tureckiego pochodzenia: najczęściej jego użycie deklarują bowiem osoby urodzone w Zagrzebiu (4,38). W komentarzach respondenci zwykle podkreślają oficjalny charakter (związany również z trudną artykulacją) wyrazu *prodavaonica* oraz szerokie znaczenie wariantu *trgovina*. *Dućan* uważany jest za formę ekonomiczną o dużej pojemności znaczeniowej, choć niektórzy ankietowani dokonują pewnych specyfikacji, traktując turcyzm jako określenie małego sklepu (osiedlowego), najczęściej z artykułami spożywczymi.

### 3.3. *dugme* – *puce* – *gumb*



Turcyzm *dugme* ‘guzik, przycisk’ nie został wymieniony w opracowaniu D. Brozovicia, jednak Lidija Ban i Darko Matovac sytuują go w grupie pierwszej interesującej nas klasyfikacji (Ban, Matovac 2012: 161). Podobnie jak w przypadku formy *dućan* można mieć wątpliwości, czy to trafna interpretacja ze względu na istnienie form synonimicznych. W najnowszym słowniku chorwackim przy haśle *dugme* pojawia się odniesienie do formy rodzimej *puce*, która zostaje dokładniej zdefiniowana jako element ubioru (VRH 238, 372, 1248)<sup>10</sup>. Co więcej,

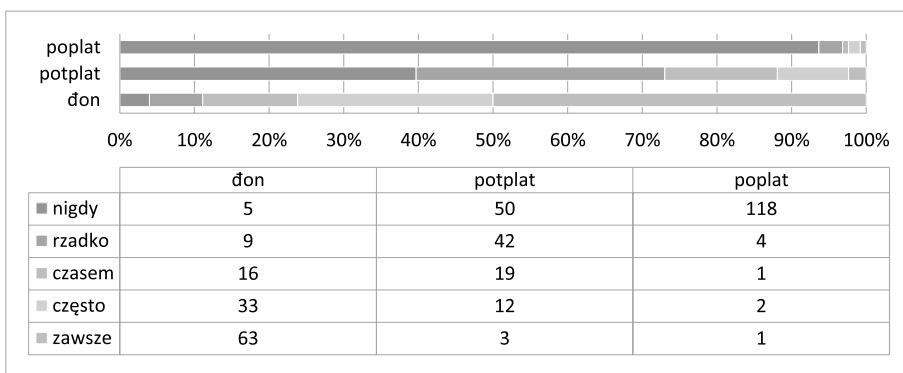
<sup>10</sup> We wcześniejszym słowniku (RAn) jest odwrotnie i to właśnie przy turcyzmie znajduje się pełna definicja guzika.



aż w pięciu pozycjach o charakterze poradnikowym (BRO 103; KRM 140; ŠIM 35; HJS 503; PRO 106) *dugme* jest zastępowane „lepszymi” wariantami: *puce*, *gumb*, a także *spona*, *dirka*, *putac* (ŠIM 35).

W większości analizowanych korpusów zapożyczenia *dugme* i *gumb* dominują nad zalecaną formą rodzimą *puce*, tak jest chociażby w przypadku podkorpusów publicystycznych: HJK (*dugme* 44%, *gumb* 51%, *puce* 5%) oraz HNK (45%, 47%, 8%)<sup>11</sup>, a także dziennika ustaw *Narodne novine*: 36%, 58%, 6%. W bazie IC jest podobnie, choć *dugme* ma tutaj zdecydowanie najwyższą frekwencję – 52% (*gumb* 30%, *puce* 18%). Ogólne wyniki ankiety w dużej mierze odzwierciedlają dane korpusowe: formy *gumb* (3,26) i *dugme* (2,94) są znacznie powszechniejsze niż *puce* (1,49). Stopień użycia turcyzmu jest ponadto uwarunkowany terytorialnie: osoby urodzone w Sławonii sięgają po niego znacznie chętniej (4,08) niż respondenci pochodzący z Chorwacji Centralnej (2,32). Komentarze do ankiety jeszcze bardziej odzwierciedlają zróżnicowanie regionalne Chorwacji: Dalmatyńcy i mieszkańcy Istrii faworyzują lokalny wariant *botun* zapożyczony z języka włoskiego, czasem w ich idiomie pojawia się *puca* (rodzaj żeński), z kolei *gumb* jest często wiązany z Zagrzebiem i dialektem kajkawskim. Pojawiają się również wypowiedzi łączące turcyzm z okresem byłej Jugosławii, *puce* zaś jest najczęściej oceniane jako forma archaiczna lub poetycka. Niektórzy respondenci dokonują rozgraniczeń semantycznych poszczególnych synonimów, np.: *gumb* ‘część ubioru’, *dugme* ‘przycisk dzwonka’, jednak brak tutaj zgodności.

### 3.4. *don* – *potplat* – *poplat*



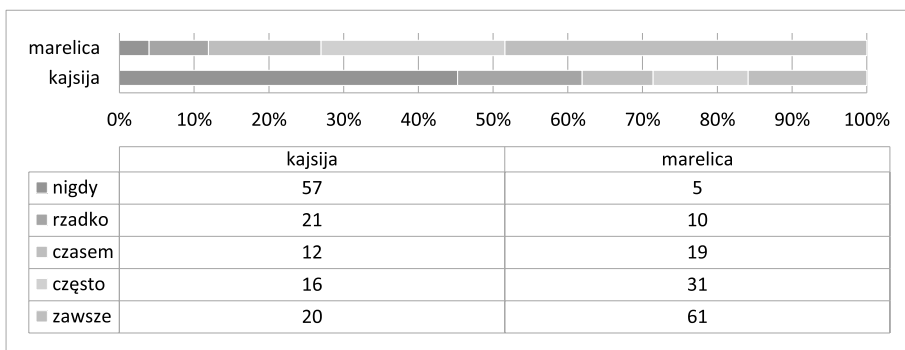
Na podstawie opracowań leksykograficznych i poradnikowych wyraz *don* ‘obcas’ można zaliczyć do trzeciej grupy klasyfikacji D. Brozovicia. W słowniku V. Anicia jest określany jako regionalizm (do standardu należą warianty *poplat* i *potplat*), a w opracowaniu J. Šonja pod hasłem *don* znajduje się odwołanie

<sup>11</sup> Oczywiście pominięto liczne poświadczenia nazwy zespołu *Bijelo dugme*.

do formy rodzimej *potplat* (RŠo 230). Ponadto w trzech poradnikach turcyzm funkcjonuje jako forma gorsza (KRM, ŠIM) lub regionalna (HJS), którą należy zastąpić wyrazem *potplat* (KRM 142; HJS 514), ewentualnie *podplat*, *podkrp* czy *debela koža* (ŠIM 37). Warto wspomnieć, że *don* – w przeciwieństwie do pozostałych ekwiwalentów – ma jeszcze znaczenie metonimiczne, wywodzące się z socjolektu piłkarskiego ‘zagranie nakładką’ (RAn), które jednak przedostało się do ogólnego słownictwa potocznego.

Jeśli weźmiemy pod uwagę wyłącznie znaczenie ‘obcas’, niemal wszystkie korpusy tekstów pokażą znacznie wyższą frekwencję wariantu rodzimego *potplat* nad turcyzmem, np. w bazie publicystycznej HJK (75% > 21%), w dzienniku *Narodne novine* (85,5% > 14,5%), w IC (84% > 14%). Wyniki ankiety jednakże znacząco odbiegają od danych korpusowych: zdecydowanie najpopularniejszym określeniem obcasa w codziennej komunikacji jest *don* (4,11), znacznie rzadziej używany jest *potplat* (2,02), a *poplat* niemal w ogóle (1,13). Zarysowuje się przy tym różnica pokoleniowa w użyciu turcyzmu: osoby młode, urodzone po 1984 roku, używają go częściej (4,62) niż osoby starsze z roczników 1945–1972 (3,93), co może wynikać ze skłonności młodszych osób do stosowania elementów substandardowych, często w postaci utartych połączeń wyrazowych. Chodzi tutaj m.in. o ekspresywne wyrażenia: *boli me don* ‘mam to gdzieś’, *ima obraz kao don* ‘osoba gruboskórna, bez skrupułów’. W licznych wypowiedziach pojawia się ponadto informacja, iż rodzima forma *potplat* jest elementem wyższego, formalnego stylu, używanego w sytuacjach oficjalnych (np. na uczelni).

### 3.5. *kajsija* – *marelica*

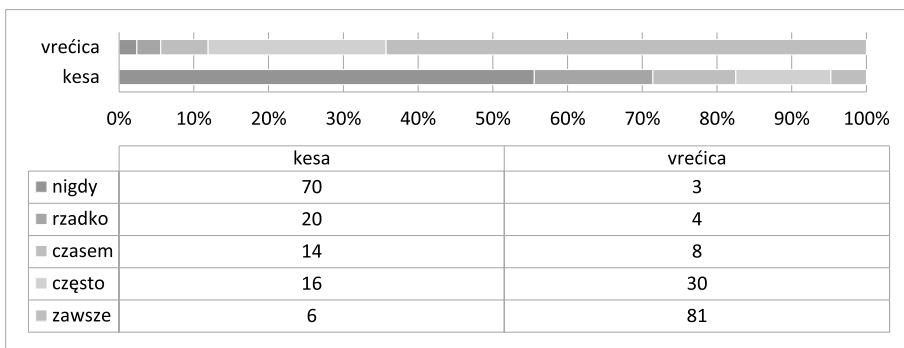


Wyraz *kajsija* ‘morela, *Prunus armeniaca*’, na podstawie współczesnych słowników, zaliczyć można do grupy trzeciej klasyfikacji D. Brozovicia: bywa w nich traktowany jako regionalizm i serbizm (RAn), a także forma gorsza w stosunku do zapożyczenia niemieckiego *marelica* (VRH 522). Z drugiej strony turcyzm ten podlega planowaniu tylko w jednym źródle o charakterze poradnikowym, gdzie

proponowane są odpowiedniki *marelica* i *mandalica* ‘*Prunus armeniaca*’ oraz *žuta šljiva* ‘*Prunus pseudoarmeniaca*’ (BRO 210).

Wykorzystane korpusy językowe dostarczają śladowych danych na temat powyższej pary, ale na ich przykładzie można stwierdzić zdecydowaną przewagę wariantu *marelica* w różnych rodzajach tekstów: publicystycznych (HJK: *kajsija* 2 poświadczenia < *marelica* 40, HNK: 2 < 23), urzędowych (HNK: 18 < 149) i literackich (IC: 10 < 58). Ogólne wyniki ankiety są bardziej wyrównane, chociaż w dalszym ciągu leksem *marelica* (4,06) jest znacznie popularniejszy od turcyzmu (2,37). Ciekawych rezultatów dostarcza podział respondentów ze względu na miejsce urodzenia: u osób ze Sławonii wariant *kajsija* (3,91) jest znacznie popularniejszy od formy *marelica* (3,02), wśród Dalmatyńczyków ma wyższą średnią (3,05) niż wynik ogólny, z kolei osoby pochodzące z Chorwacji Centralnej niemal się nim nie posługują (1,41). Ankieta pokazuje większą popularność turcyzmu wśród kobiet (2,62) niż mężczyzn (1,97), choć może to wynikać z faktu, że większy procent respondentów płci żeńskiej pochodzi ze Sławonii i Dalmacji. Komentarze do niniejszej pary pokazują w mikroskali całą złożoność leksykalną charakteryzującą język Chorwatów. Część ankietowanych jest nawet zdania, że nie są to synonimy, ale oznaczenia różnych gatunków owoców<sup>12</sup>. Często – szczególnie w wypowiedziach osób z centralnej części kraju – pojawia się opinia, że *kajsija* jest formą używaną we wschodniej Chorwacji (Sławonii), ewentualnie że jest to wyraz serbski. Mieszkańcy Sławonii podkreślają z kolei, że turcyzmem posługują się w kontaktach prywatnych, „w domu”, a *marelica* dotyczy sytuacji oficjalnych lub kontaktu z osobami z innych części Chorwacji. Dalmatyńczycy wspominają ponadto o lokalnej nazwie *barakokula*.

### 3.6. *kesa* – *vrećica*

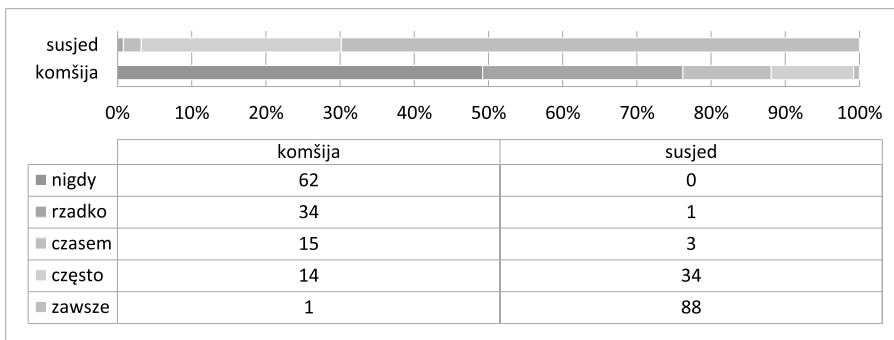


<sup>12</sup> Podobne zjawisko zaobserwował w swoich badaniach serbizmów D. Lečić: niektórzy ankietowani uznali, że *kajsija* to określenie brzoskwini (Lečić 2014: 59).

Podobny status co *kajsija* ma w języku chorwackim wyraz *kesa* ‘woreczek, torebka, siatka’, w słownikach określany jako forma regionalna i serbska (RAn) czy *razgovorna* (VRH 546). Niektóre z nich podkreślają różnice semantyczne pomiędzy obiema formami: *kesa* według J. Šonja oznacza przede wszystkim ‘woreczek na pieniądze, sakiewkę’ (RŠo 445), *vrećica* może zaś funkcjonować jako nazwa tkanki (VRH 1701). Aż w pięciu poradnikach *kesa* została uznana za formę gorszą i zastąpiona najczęściej rodzimym ekwiwalentem *vrećica* (BRO 221; KRM 172; ŠIM 99; HJS 700; PRO 108), rzadziej *torbica* (HJS), *torba* czy *mošnja* (BRO).

*Vrećica* jest również formą jednoznacznie dominująca w tekstach publicystycznych: *vrećica* 97,5% > *kesa* 2,5% (HJK), 92% > 8% (HNK) i literackich: 94,5% > 5,5% (IC). Nieco korzystniej wygląda frekwencja turcyzmu *kesa* w tekstach literackich po 1990 roku (HJK), gdzie stanowi 22% całego pola semantycznego. Na przeciwnym biegunie znajduje się styl urzędowy: w dzienniku *Narodne novine* turcyzm nie pojawia się ani razu, a *vrećica* w tym znaczeniu – 1429 razy. Powyższe dane potwierdzają ogólne rezultaty ankiety, w której *kesa* (1,95) jest znacznie rzadsza od formy rodzimej (4,44). Odwrotny schemat dotyczy osób pochodzących z Dalmacji, wśród których turcyzm ma wysoką frekwencję (3,88) i jest popularniejszy niż wariant rodzimy (3,23). W komentarzach do tej pary pojawiają się częste opinie na temat regionalnego, dalmatyńskiego, czasem także serbskiego, charakteru turcyzmu formułowane przez osoby z różnych części Chorwacji. Respondenci, którzy częściej posługują się turcyzmem podkreślają jego nieoficjalny, nierzadko żartobliwy charakter. Wyraz *kesa* ma w opinii badanych osób zróżnicowaną semantykę: może oznaczać mosznę, woreczek z papieru lub skóry (*vrećica* jest z tkaniny), dużą ilość marihuany, występuje także w stałych kolokacjach, np. *odriješiti kesu* ‘sypnąć groszem’.

### 3.7. *komšija* – *susjed*

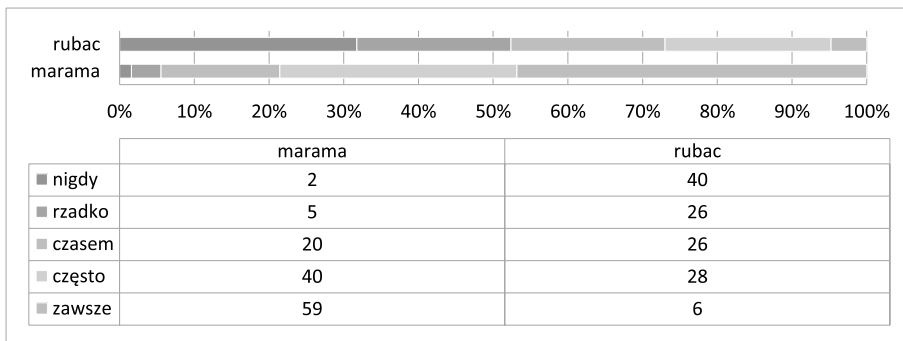


Również wyraz *komšija* ‘sąsiad’ przyporządkować można do trzeciej grupy klasyfikacji D. Brozovicia. Świadczy o tym m.in. nacechowanie turcyzmu w chorwackich słownikach, gdzie funkcjonuje jako forma gorsza (RŠo 473),

potoczna i regionalna (VRH 579), a nawet serbska (RAn). W pięciu poradnikach (BRO 230; KRM 177; ŠIM 107; HJS 723; PRO 108) zastępowana jest rodzimym określeniem *susjed*<sup>13</sup>.

Niski status turcyzmu w języku chorwackim potwierdzają analizy korpusów językowych, w których wyraz *komšija* i pokrewne formy feminatywne są znacznie rzadsze od rodzimych odpowiedników, np. w prasie: 0,4% (HJK), 1,3% (HNK) i w tekstach literackich – 1,7% (IC) lub nie występują w ogóle, jak w dzienniku *Narodne novine*. Znikoma obecność formy *komšija* w korpusach ma swoje odzwierciedlenie w wynikach ankiety, gdzie wyraz ten ma najniższą frekwencję (1,87, *susjed* – 4,66) spośród omawianych turcyzmów. Większą popularnością cieszy się jedynie wśród osób urodzonych w Slawonii (2,7), choć z komentarzy wynika, że chodzi najczęściej o żart, ironię, ewentualnie określenie mieszkańców Serbii.

### 3.8. *marama* – *rubac*



Turcyzm *marama* ‘chusta’ bywa traktowany jak pełnoprawny element chorwackiego standardu (por. Ban, Matovac 2012: 161), choć analiza słowników i poradników językowych wywołuje pewne wątpliwości. Wyraz ten funkcjonuje w chorwackich słownikach jako regionalizm (RAn) lub forma wtórna w stosunku do rodzimej postaci *rubac* (RŠo 572; VRH 707). Ponadto aż w sześciu poradnikach językowych turcyzm uznany zostaje za wyraz gorszy niż synonimy *rubac* i *ubrus*<sup>14</sup> (BRO 275; KRM 190; ŠIM 134; HJS 806; PRO 108; MAT 244).

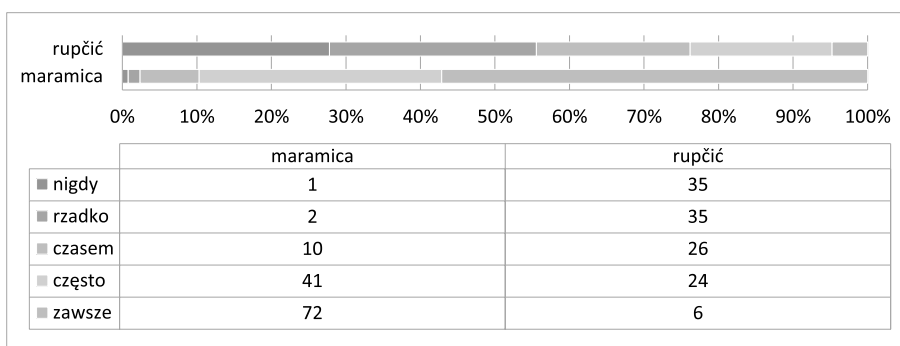
W przeciwieństwie do wcześniej omawianych turcyzmów *marama* – choć rugowana z języka – pojawia się w chorwackich korpusach niejednokrotnie

<sup>13</sup> Dotyczy to także form rodzaju żeńskiego: *komšijka*, *komšinica/konšinica* zastępowanych rodzimymi wariantami: *susjeda*, *susjetka*, *susjedica* (BRO, ŠIM, HJS). Formy te zostały wzięte pod uwagę przy analizie korpusów.

<sup>14</sup> Wyraz *ubrus*, pomimo iż pojawia się jako forma preferowana aż w pięciu poradnikach, nie zostanie tutaj omówiony jako synonim turcyzmu, ponieważ w tekstach chorwackich zazwyczaj występuje w zawężonym znaczeniu ‘serweta, serwetka’.

częściej niż preferowana forma rodzima. Jest to szczególnie widoczne w publicystyce (HJK i HNK po 79%) i w stylu urzędowym (HNK: 75%), podczas gdy w utworach literackich nieznacznie ustępuje formie *rubac* (HJK: 43%, IC: 41%). Ogólne wyniki ankiety zdecydowanie przemawiają na korzyść turcyzmu (4,18 > 2,48), który jest używany w podobnym stopniu przez wszystkich ankietowanych niezależnie od płci, wieku czy regionu, z którego pochodzą. Ciekawych informacji dostarczają komentarze ankietowanych: większość z nich posługuje się turcyzmem w codziennych sytuacjach, z kolei forma rodzima ma charakter formalny, często chodzi jedynie o bierną znajomość wyrazu. Ważniejsze są jednak rozbieżności w kwestii znaczenia obu form i kontekstu ich użycia: spora część respondentów uważa, że *maramica* jest noszona na głowie i wokół szyi, lub tylko wokół szyi, z kolei *rubac* tylko na głowie; niektórzy łączą *rubac* jedynie ze starszymi kobietami, jeszcze inni z kawałkiem tkaniny służącym do wycierania nosa.

### 3.9. *maramica* – *rupčić*

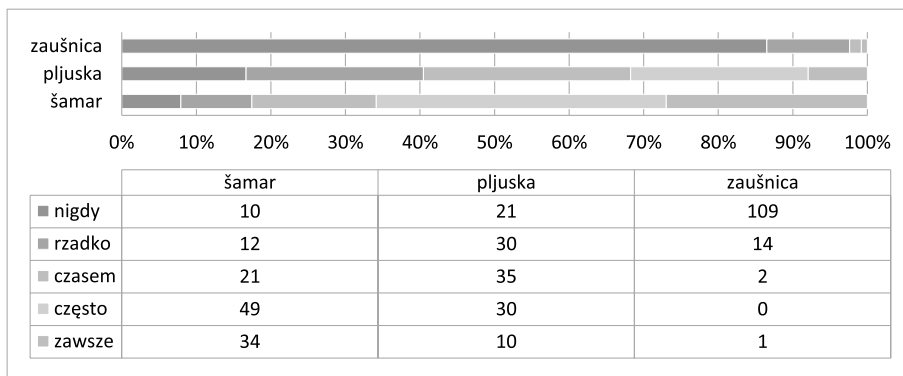


Chociaż formę deminutywną *maramica* ‘chusteczka’ również można zaliczyć do trzeciej grupy turcyzmów, to jednak jej status oraz funkcjonowanie we współczesnym języku chorwackim w pewnych aspektach różni się od wyrazu *marama*. Widać to w słowniku V. Anicia, gdzie podstawowe znaczenia turcyzmu nie mają nacechowania regionalnego, lecz przeniesione, anatomiczne ‘błona’ uznane zostaje za serbizm; zalecana postać to *ovojnica* (RAn). Ponadto *maramica* jest elementem nacechowanym jedynie w czterech poradnikach (BRO 275; KRM 190; HJS 806; HMC 196), a jej jedynym zamiennikiem jest *rupčić*, ewentualnie *rupčić za nos*.

*Maramica* – podobnie jak forma podstawowa – występuje częściej niż rodzimy odpowiednik w publicystyce (HJK: 69%, HNK: 64,5%), a zwłaszcza w stylu urzędowym (HNK: 84%), znacznie rzadziej we współczesnych tekstach literackich (HJK: 25,5%, IC: 32%). Ogólne wyniki ankiet zbliżone są do tego, o czym informują korpusy prasowe oraz administracyjne i pokazują jeszcze większą

popularność turcyzmu w języku codziennej komunikacji (*maramica* 4,44, *rupčić* 2,45). Tym razem pojawia się zróżnicowanie ze względu na wiek: osoby najmłodsze sięgają chętniej po turcyzm niż respondenci urodzeni przed 1973 rokiem (4,62 > 3,96), a także miejsce urodzenia: *maramica* jest popularniejsza wśród respondentów pochodzących z Dalmacji i Sławonii (4,58). Większość ankietowanych podkreśla formalny charakter formy rodzimej, niektórzy piszą o elemencie stylizacji, archaizacji w literaturze. Czasem pojawia się rozróżnienie semantyczne: *rupčić* dotyczy wyłącznie chusteczki wykonanej z tkaniny, z kolei *maramica* jest papierowa, ale brak tutaj zgody wśród respondentów.

### 3.10. *šamar* – *pljuska* – *zaušnica*



Ostatni z analizowanych turcyzmów ma w zależności od źródła odmienny status w chorwackim standardzie. We współczesnych słownikach jednojęzycznych *šamar* ‘policzek, uderzenie w policzek<sup>15</sup>’ funkcjonuje zazwyczaj jako pełnoprawny element języka chorwackiego (RAN; VRH 1510); jedynie w opracowaniu J. Šonja jest nacechowany w stosunku do swoich rodzimych synonimów (RŠo 1214). Zupełnie inaczej wyraz ten opisują poradniki językowe: aż w pięciu z nich (BRO 516; KRM 288; ŠIM 226; HJS 1416; PRO 111) określony został jako gorszy od ekwiwalentów *pljuska* i *zaušnica*, a także *ćuška*.

Ma to odzwierciedlenie w niższej frekwencji turcyzmu w stosunku do odpowiednika *pljuska* w tekstach prasowych (HJK: *šamar* 22,5% < *pljuska* 77%; HNK: 26,5% < 73,5%), a także literackich (IC: *šamar* 29% < *pljuska* 59%). Wyniki ankiety są już odmiennie: forma tureckiego pochodzenia jest częstsza (3,67) od swoich rodzimych odpowiedników (*pljuska* – 2,83; *zaušnica* – 1,17). Występują ponadto różnice pokoleniowe w jej użyciu: jest szczególnie preferowana (być może ze względu na ekspresywny charakter) przez osoby urodzone po 1984 roku

<sup>15</sup> Także w znaczeniu przeniesionym ‘pouczenie, nagana’.

(4,57), a najstarsi użytkownicy języka posługują się nią znacznie rzadziej (3,4). Jeśli chodzi o kryterium geograficzne, zaobserwować można znacznie mniejszą popularność turcyzmu – ale również wariantu *pljuska* – w Dalmacji (po 2,52), co wynika z istnienia konkurencyjnych lokalnych odpowiedników *triska* i *pleska*. Wypowiedzi ankietowanych czasem rozgraniczają użycie wyrazów *šamar* i *pljuska*: pierwszy z nich pojawia się częściej w znaczeniu dosłownym (niektórzy podkreślają silniejsze uderzenie w twarz), drugi – w przeniesionym. Część osób akcentuje także zróżnicowanie stylistyczne wszystkich trzech wariantów, np. *pljuska* jest formą neutralną, *šamar* emocjonalną, a *zaušnica* archaiczną.

\*\*\*\*

Po omówieniu wszystkich dziesięciu przykładów można pokusić się o podział analizowanych wyrazów tureckiego pochodzenia na trzy podstawowe grupy: 1) turcyzmy używane dużo rzadziej niż ich odpowiedniki: *kajsija*, *kesa*, *komšija*; 2) turcyzmy używane częściej niż ich odpowiedniki: *đon*, *marama*, *maramica*, *šamar*; 3) turcyzmy stosowane w podobnym stopniu co ekwiwalenty, zwykle różniące się znaczeniem/nacechowaniem: *čošak*, *dućan*, *dugme*. Warto zwrócić uwagę, iż w wielu wypadkach żywy uzus nie licuje z zaleceniami normatywnymi, czego świadectwem jest duża popularność form nacechowanych, rugowanych z języka, takich jak: *đon*, *marama*, *čošak* czy *dugme*. Co więcej, czasem stopień użycia turcyzmów w komunikacji mówionej znacząco odbiega od dystrybucji w tekstach pisanych (korpusy), w których formy takie jak *čošak*, *đon*, *šamar* mają niższą frekwencję. Jak zakładano wcześniej, wyniki ankiety są zróżnicowane geograficznie: popularniejsze wśród osób urodzonych w Slawonii i Dalmacji są turcyzmy *kajsija* i *maramica*, w samej Slawonii – *dugme* i *komšija*, w Dalmacji – *kesa*, z kolei *dućan* jest najczęściej używany w Zagrzebiu. Różnice pokoleniowe obejmują jedynie formy *đon*, *maramica* i *šamar*, stosowane najczęściej przez osoby urodzone po 1984 roku, z kolei kryterium biologiczne dotyczy tylko wyrazu *kajsija* używanego chętniej przez kobiety. W większości przypadków respondenci podkreślają nieformalny, potoczny lub ekspresywny charakter poszczególnych turcyzmów.

## Turcyzmy a puryzm językowy

Ostatnia część ankiety miała na celu zbadanie poglądów Chorwatów na zjawisko puryzmu językowego, zarówno w skali ogólnej, jak i szczegółowej dotyczącej turcyzmów. Zgodnie z przewidywaniami respondenci w największym stopniu zgadzali się z ogólnym stwierdzeniem *Dbam o czystość języka chorwackiego* (średnia: 3,74), rzadziej z bardziej szczegółowym sądem *Zapożyczenia*



*zanieczyszczają język chorwacki* (2,5), a najradykalniej z radykalnym poglądem głoszącym, że *Turcyzmy powinny zostać usunięte z języka chorwackiego* (1,91). Oznaczałoby to, że wśród użytkowników języka tendencje purystyczne są żywe, jednak nie uważają oni za konieczne podejmowanie zdecydowanych kroków mających na celu głębokie przemiany chorwackiego zasobu leksykalnego.

W przypadku ostatniego, szczegółowego, sądu odpowiedzi respondentów są zazwyczaj dość zgodne, choć osoby starsze przejawiają nieco większą chęć do rugowania z języka turcyzmów (2,2) niż urodzone w latach 1973–1984 (1,73). Jeśli chodzi o dwa pierwsze stwierdzenia, można wśród ankietowanych zauważyć duże rozbieżności. Okazuje się, że Chorwatki bardziej dbają o czystość języka niż Chorwaci (3,92 > 3,47), a także są bardziej wrogo nastawione do obcojęzycznych zapożyczeń (2,67 > 2,22). Różnice najłatwiej jednak dostrzec na przykładzie kryterium geograficznego: osoby pochodzące ze Sławonii i Dalmacji bardziej dbają o czystość języka (4,02; 3,94) niż osoby z Chorwacji Centralnej (3,56). Dalmatyńczycy przejawiają też większą skłonność do usuwania obcych elementów języka (3,23) niż respondenci ze Sławonii (2,5) czy Chorwacji Centralnej (2,25).

Dodatkowe komentarze do całej ankiety potwierdzają dobrą orientację respondentów w zagadnieniu stratyfikacji języka chorwackiego: choć większość z nich dba o czystość i poprawność językową w sytuacjach oficjalnych, jednocześnie podkreśla stałe miejsce turcyzmów w zasobie leksykalnym języka chorwackiego, szczególnie jako elementów lokalnej czy spontanicznej komunikacji.

## Podsumowanie

Przeprowadzona analiza pokazuje, iż stopień użycia wyrazów tureckiego pochodzenia w codziennym języku Chorwatów zdecydowanie odbiega od statusu, jaki mają one w słownikach i poradnikach, w których często są traktowane jako formy gorsze od swoich neutralnych, najczęściej rodzimych, odpowiedników. Wydaje się więc, że purystyczna polityka językowa wobec turcyzmów – prowadzona szczególnie intensywnie w latach 90. XX wieku – okazała się w wielu przypadkach nieskuteczna. Chorwaci dalej chętnie po nie sięgają, zwłaszcza w sytuacjach nieoficjalnych, gdy istniejący ekwiwalent nie spełnia swojej roli.

Na podstawie przeprowadzonej ankiety można też zauważyć, że czysto teoretyczne deklaracje na temat języka nie mają swojego pokrycia w stosowaniu poszczególnych form. Dotyczy to m.in. respondentów ze Sławonii i Dalmacji, którzy choć częściej opowiadają się za puryzmem językowym i niechęcią w stosunku do zapożyczeń, stosują turcyzmy w większym stopniu niż bardziej liberalni pod tym względem mieszkańcy Chorwacji Centralnej. Podobna sytuacja dotyczy kryterium biologicznego: Chorwatki częściej deklarują potrzebę czystości języka

i usunięcia z niego zapożyczeń niż Chorwaci, co jednak nie przekłada się na mniejsze użycie turcyzmów w żywym języku.

Zagadnienie funkcjonowania turcyzmów w języku chorwackim wymaga z pewnością jeszcze wielu badań, szerszego sięgnięcia po źródła historyczne, a także wykorzystania większej liczby różnorodnych korpusów tekstowych. Skrókowa formuła artykułu nie pozwoliła na przedstawienie wyników ankiety dotyczącej pozostałych turcyzmów, m.in: *đubre*, *fetilj*, *kaiš*, *ortak*.

## Literatura

- Ban L., Matovac D., 2012, *On Turkish loanwords in Croatian language*, „Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi”, Cilt: 2, Sayı: 4, Temmuz-2012, s. 155–166.
- Bartmiński J., 2001, *Styl potoczny*, [w:] *Współczesny język polski*, wyd. 2, red. J. Bartmiński, Lublin, s. 115–135.
- Bartmiński J., Chlebda W., 2008, *Jak badać kulturowo-językowy obraz świata Słowian i ich sąsiadów?*, „Etnolingwistyka”, 20, s. 11–27.
- BRO = Brodnjak V., 1991, *Razlikovni rječnik srpskog i hrvatskog jezika*, Zagreb.
- Brozović D., 2000, *Odoše Turci, ostaše turcizmi*, „Vijenac”, no 173, <https://www.matica.hr/vijenac/173/odose-turci-ostase-turcizmi-17333> [dostęp: 1.12.2019].
- Czerwiński M., 2005, *Język – ideologia – naród. Polityka językowa w Chorwacji a język mediów*, Kraków.
- Greenberg R., 2005, *Jezik i identitet na Balkanu. Raspad srpsko-hrvatskoga*, tłum. A. Peti-Stantić, Zagreb.
- HJK = *Hrvatski jezični korpus*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, <http://riznica.ihj.hr>, [dostęp: 20.02.2020].
- HJP = *Hrvatski jezični portal*, <http://hjp.znanje.hr> [dostęp: 20.01.2020].
- HJS = Barić E. et al., 1999, *Hrvatski jezični savjetnik*, Zagreb.
- HMC = Hudeček L., Matković M., Čutuk I., 2012, *Jezični priručnik Coca-Cole HBC Hrvatska – hrvatski jezik o poslovnoj komunikaciji*, wyd. 2., Zagreb, <http://www.prirucnik.hr/> [dostęp: 1.02.2020]
- HNK = *Hrvatski nacionalni korpus*, [http://filip.ffzg.hr/cgi-bin/run.cgi/first\\_form](http://filip.ffzg.hr/cgi-bin/run.cgi/first_form) [dostęp: 20.02.2020]
- IC = Rosen A., Vavřin M., Zasina A.J., 2019, *Korpus InterCorp – chorvatština, verze 12 z 12. 12. 2019*, Praha, <https://kontext.korpus.cz> [dostęp: 2.03.2020].
- Jaroszewicz H., 2004, *Nowe tendencje normatywne w standardowych językach chorwackim i serbskim*, Opole.
- JAZU = *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, 1880–1976, knj. 1–23, Zagreb.
- KRM = Krmptić M., 1992, *Jezični priručnik*, Zagreb.
- Lečić D., 2014, *Remnants of Serbo-Croatian Lexis in Present-day Croatian*, „Slavia Centralia”, vol. 2, s. 50–66.
- MAT = Matković M., 2006, *Jezični savjetnik*, Zagreb.
- OPA = Opačić N., 2015, *Reci mi to kratko i jasno*, wyd. 2, Zagreb.
- PRO = Protuđer I., 2003, *Hrvatski u šaci*, Split.

- RAn = Anić V., 2003, *Veliki rječnik hrvatskoga jezika* [CD-Rom], Zagreb.  
RSk = Skok P., 1971–1974, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, d. 1–4, Zagreb.  
RŠo = Šonje J., 2000, *Rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb.  
ŠIM = Šimundić M., 1994, *Rječnik suvišnih tuđica u hrvatskomu jeziku*, Zagreb.  
Škaljić A., 1966, *Turcizmi u srpsko-hrvatskom jeziku*, Sarajevo.  
VRH = Jojić Lj. (ur.), 2015, *Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika*, Zagreb.

## Summary

### **Between the standard and the usage. The presence of Turkish loanwords in the language of Croats based on survey research**

The purpose of this article is to show the function and frequency of Turkish loanwords in modern Croatian language based on a questionnaire survey. Respondents were diversified in age, gender nad origin. The subject of analysis were stylistically marked loanwords that have fallen victim to a puristic language policy pursued by the Croatian linguists in popular language guides, especially in the 1990s. As survey results show, these activities aimed at removing Turkish loanwords from Croatian language proved to be ineffective. Most of these words are still being used by the Croats simultaneously with the native synonyms. Puristic view declared by some of the respondents does not affect the usage of the Turkish loanwords in unofficial situations.

**Keywords:** Croatian language, Turkish loanwords, linguistic purism, survey research.